

## ХРОНОЛОШКО-БИОГРАФСКИ ПРИЛОЗИ И ДОПУНЕ ИЗ ВРЕМЕНА ПРВОГ И ДРУГОГ УСТАНКА

Попут познатог Хорацијевог стиха да и добри Хомер понекад „задрема“ догађа се и добрим историчарима да овде-онде направе понеку омашку. Међутим, те омашке, без обзира од кога долазе, треба исправљати, како се не би и даље умножавале. Држећи се тога, ја ћу овде исправити три омашке Милана Ђ. Милићевића и једну Лазара Поповића (Писар-Лазе), односно Миленка Вукићевића. Милићевићеве омашке односе се: на место где је сахрањен Милисав Чамџија, на питање где је рођен и кад Хаџи-Рувим и на питање зашто је „ћутао“ поп-Сима Поповић из Великог Борка, а Писар-Лазина, односно Вукићевићева на „домаћина“ Матију Мирковића из Вранића код кога је после боја у Дрлупи фебруара 1804. наводно ручао велики дахија Аганлија.

### *Где је сахрањен Милисав Чамџија*

И у „Кнежевини Србији“ и у „Поменку“ Милан Ђ. Милићевић је забележио да је Милисав Чамџија сахрањен у Великом Борку у *Ивановића вођу*. То су после прихватили и сви други који су писали о овом великом посавском јунаку, па тако стоји и у најновијем *Поменку* који је штампала Српска књижевна задруга у редакцији и са предговором М. Панића Сурепа. Међутим, то није тачно. *Милисав Чамџија је, по својој жељи, сахрањен крај свога старијег брата Иванка, у Иванковића вођу*, на земљишту које и данас припада Иванковим потомцима — *Иванковићима*.

Ова на први поглед мала омашка не би била тако важна да у В. Борку поред *Иванковића* не постоје и *Ивановићи* који са *Иванковићима* нису род; затим да у В. Борку не постоји и *Иванковића вође* и *Ивановића вође* са надгробним споменицима, и најзад да се на споменику Милисав Чам-

џије налази ма какав натпис. Овако, слично Милићевићу, може да погрешити и сваки други који дође у Вел. Борак да тражи Чамџијин гроб, а сметне с ума да се ту где је Чамџија сахрањен налазе два надгробна споменика (оба без натписа), један мали, а други знатно већи и да је онај мали изнад гроба великог јунака Милисав Чамџије. (Било би потребно Чамџијин гроб видније обележити).

### *Зашто је „ћутао“ поп-Сима Поповић из Вел. Борка*

Пишући о лесковачкој светињи у „Кнежевини Србији“ Милан Ђ. Милићевић је написао да је био неки поп Сима Поповић из Вел. Борка, који је доста знао (и о тој светињи, а и о другим стварима), али никоме ништа није хтео да казује. Као разлог за ово ћутање Милићевић је навео да је то поп-Сима чинио да се не би „неке вамилије величале“ (наравно, те фамилије није помињао).

Читајући данас ове редове, читаоци који не знају које би то „вамилије“ могле бити и зашто је поп-Сима „заћутао“, могу да стекну сасвим погрешно и неповољно мишљење о овом добром свештенику, који је иначе оставио видног трага о себи и о другим људима свога времена.

Поп-Сима је био друг и пријатељ кнеза Симе Марковића. Он је 1812. године обновио у селу Лесковцу цркву брвнару за коју је кнез Сима Марковић купио огромно звоно, тада највеће у целој околини. Несретне 1813, уочи Петровдана, он је пред том црквом благословио кнез-Симину војску, па с њом и он отишао на Дрину (Засавицу — Равње), где је био сведок свега што се тамо одиграло... Почетком марта (по ст. календару) 1817, кад је кнез Милош Обреновић угушио кнез-Симину буну, поп-Сима је

крио кнеза Симу најпре у Вел. Борку, па у Лесковцу у долини Опарне (на локалитету који је доцније добио назив Попова Бара) и најзад га испред кнез-Милошеве потере, која га је, захваљујући „потајницима“, у стопу пратила, послао у Колубару у Ђелије, где је ухваћен. Кад је кнез-Сима погубљен у Београду, кнез Милош Обреновић је по својим људима поручио поп-Сими: „да се неће главе наносити ако нешто од онога што је знао, радио и говорио с кнезом Симом буде даље говорио или радио<sup>2</sup>. . .“ Од ове претње поп-Сима се био уплашио, али још не толико као кад је чуо шта се догодило с Карађорђем Петровићем у радовањском лугу на летњи Аранђеловдан 1817. Тада је заћутао и „ћутао“ је 22 године, све до одласка кнеза Милоша из Србије 1839. Многи његови парохијани који су га дотле знали као причљивог човека а сад га слушали како на питања где, кад и како ко погибе на Засавици и слично одговара „Не знам“, „Све сам заборавио“ и слично, па демонстративно устаје и нагло одлази из друштва, — сматрали су да с њим нешто није у реду, јер нису знали прави разлог том „ћутању“. Доцније су навикли на то његово ћутање, па га више ништа нису ни питали. . .

Као што је за многе сељаке изненада заћутао, тако је исто изненада и проговорио. Било је то баш у време тзв. „буне по поруцбини књегиње Љубице“ кад су Колубарци, присталице династије Обреновића, ишли у Топчидер да „спасавају“ кнеза Михаила и викали на Вучића и Петронијевића. Једне суботе после подне, чекајући време за „вечерње“, седео је поп-Сима у црквеној порти у Лесковцу, испод полусувог столетног хрasta са црквеним тутором Петром Радовановићем и, по обичају, обојица — ћутали. У неко доба поп-Сима подиже главу, погледа осушене гране, па ће рећи: „Е, на овом свету свему дође крај, па и овом грму.“ Затим мало поћута, па на запрепашћење татора Петра настави: „Ето, и оном псу (мисли на кнез Милоша) дође крај. . . Ти ме, Петре, једном запита како погибе твој отац Радован на Засавици, а ја ти рекох да не знам. Знаш, брате, како не бих знао кад сам све то гледао својим рођеним очима и кад сам још за време самог боја закрштавао с крстом у руци сва та места и оне који изгибоше, али ми онај пас (мисли на кнеза Милоша) забрани и о томе да говорим да се не би величали кнез-Сими људи и њихове вамилије<sup>3</sup>. . .“

Кад је поп-Сима проговорио, причао је све до своје смрти неуморно о свему што је било, а он знао, не само тотору Петру, него

и својим бившим ученицима, тада богословима, Илији Димитријевићу и Стефану Живановићу из Шиљаковца (доцније свештеницима при лесковачкој цркви) и Пантелији Иванковићу из Лесковца (доцније свештенику у Сибници) и многим другим уз аманет да све то добро запамте и пренесу даље, „како се не би дало лагати онима који то буду друкчије говорили него што је било“. Пошто је био добро писмен, причало се да је нешто и писао за Русе кад су то тражили, али се то није могло досад потврдити. Оно што је причао и желео да се сачува забележили су доцније, и то: од Петра Радовановића, четрдесетогодишњег татора лесковачке цркве, његов унук прота Светозар Радовановић још као ђак гимназије по наговору свог професора историје, а од попа Илије Димитријевића и од учитеља Радивоја, сина попа Стефана Живановића, прота Радоје Димитријевић, док је усмено то предање казивао све до пред други светски рат Светозар Тодоровић — Крањак, дугогодишњи црквењак лесковачке цркве.

*Код кога је у Вранићу ручао Аганлија  
после боја у Дрлупи*

У биографији свога стрица Павла Поповића из Вранића („Живот и прикљученија Павла Поповића“, рукопис у САН) Лазар Поповић (Писар-Лазар) забележио је да је велики дахија Аганлија из Дрлупе дошао у село Вранић 13. фебруара 1804. и ту ручао у кући Матије Мирковића, па потом отишао у Београд. То је доцније, без проверавања, поновио и Миленко Вукићевић у свом „Карађорђу“ (књ. I, стр. 306).

Тако се ова омашка умножила и све до данас остала неисправљена.

Међутим, у време овог последњег доласка Аганлијиног у Вранић, тај „домаћин“ Матија Мирковић имао је пет година и, према томе, велики дахија Аганлија није ни могао долазити код њега, већ је био на слави (Св. Кирило, 14. фебруара по ст. календару) код Матијиног оца Писар-Мирка, писара кнеза Павла Поповића.

О „домаћину“ Матији Мирковићу (Писар-Мирковом сину) постоје тачни подаци у књизи умрлих цркве у Вранићу за 1854. годину, а и на споменику изнад његовог гроба у Вранићу на пиперском гробљу: поживео је 54 године и умро 26. априла 1853, дакле, био је нешто млађи од Писар — Лазе.

Матија Мирковић био је заиста угледан домаћин, али тек после смрти Писар-Мирка — у Србији кнеза Милоша Обреновића и

кнеза Александра Карађорђевића. Како је Писар-Лаза направио ову омашку, није тешко погодити кад се зна да се поп-Димитрије Поповић (Писар-Лазин отац) 1805. године са својом породицом преселио из Вранића у Остружницу, да би тамо Писар-Лаза учио основну школу, и кад се зна да је Писар-Лаза затим похађао Велику школу у Београду, да је 1813. пребегао у Срем, одакле се 1815. вратио у Србију, где се прихватио као писмен разних дужности и, најзад, да је 1816. умро и Павле Поповић, чија га је смрт лишила многих података из прве руке.

Писар-Мирко је позната личност свога времена. У својој „Повесници“ помиње га Антоније Протић. На почетку 1806. године, кад је Јанко Катић са посавским и космајским коњаницима ишао у Мачву у помоћ Стојану Чупићу, он је отуда са Антонијем Протићем слао Карађорђу писмене извештаје о бојевима с Турцима, али је био познат и пре првог устанка, јер је с Павлом Поповићем, кнезом Симом Марковићем и

другим Посавцима учествовао у борби против јаничара под Станком Харамбашећем. Кад је Аганлија постао читлук-сахибија Вранића, у Вранићу је био кнез Павле Поповић. Аганлија и Павле познавали су се и раније, још док је Аганлија живео у Конатицама (суседном селу), па се сад то познанство претворило и у пријатељство. Као кнез, Павле је скупљао све што је следовало Аганлији као читлук-сахибији, али Павле је био слабо писмен (знао је само да се потпише), па је Писар-Мирко све то бележио и с Павлом носио у Београд Аганлији. И службено и из пријатељских разлога, и Павле и Мирко били су чести гости у Аганлијином дому у Београду, а и Аганлија је њих походио (о славама, свадбама и другим приликама), често и са целим харемом кад је у Вранић излазио на теферич. Колико је и какво је то пријатељство било сведочи и долазак Аганлијин из Сремчице у Вранић код Павла Поповића пред одлазак у Дрлупу, као и долазак код Писар-Мирка на славу.

#### НАПОМЕНЕ

<sup>1</sup> Витомир С. Радовановић: Још две књиге из личне библиотеке Хаџи-Рувима, *Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор*, Београд, књ. 28, св. 1—2, 1962. год.

<sup>2</sup> Светозар Радовановић: *Причања поп-Симе Поповића из Вел. Борка* (у рукопису).

<sup>3</sup> Исто.

<sup>4</sup> Радоје Димитријевић: *Белешке о причању савременика и њихових потомака из Вранића, Конатица и других посавских села о хану у Вранићу, Ибиш-аги и др.* (у рукопису).

#### CONTRIBUTIONS COMPLÉMENTAIRES CHRONOLOGIQUES ET BIOGRAPHIQUES SE RAPPORTANT À L'ÉPOQUE DE LA PREMIÈRE ET DE LA DEUXIÈME INSURRECTION

Vitimir Radovanović

Le poète Horace dit dans des vers bien connus qu'il arrive au bon Homère lui-même de s'assoupir parfois; cela arrive de temps en temps aux bons historiens également et ils commettent quelques erreurs. Ici, dans ses contributions on rectifie trois lapsus dont deux de Milan DJ. Miličević et un de Lazar Popović, (pisar Laza) c'est à dire de Milenko Vukičević.

##### *L'endroit ou repose Milisav Čamdija*

Dans «Kneževina Srbija» et dans «Pomenik», Miličević affirme à tort que Milisav Čamdija a été inhumé dans le verger des *Ivanović* à Vel. Borak, ce qui est repris ensuite par tous ceux qui ont écrit de ce héros. Cependant Milisav Čamdija a été enterré, selon sa propre volonté, auprès de son frère aîné, IVANKO, dans le ver-

ger des IVANKOVIĆ. Ce terrain appartient aujourd'hui encore aux descendants d'Ivanko — aux IVANKOVIĆ et on y trouve encore deux stèles (sans épitaphes), dont la plus petite est sur la tombe de Čamdija, et la plus grande sur celle d'Ivanko. A Vel. Borak il y a également la famille des Ivanović mais elle n'est aucunement apparentée aux Ivanković.

##### *Pourquoi le pope Sima Popović de Vel. Borak «se taisait-il»?*

Dans «Kneževina Srbija» Miličević a écrit qu'il y avait à Vel. Borak un certain prêtre (pope) Sima Popović qui savait beaucoup de choses mais n'en faisait part à personne afin, disait-il, que «certaines familles ne soient pas trop vantées». Ce pope Sima Popović, avait été

le camarade et le grand ami du prince Sima Marković. En la malheureuse année 1813 à la veille de la fête de Saint Pierre il avait béni dans l'église restaurée de Leskovac, l'armée du Prince Sima qu'il suivit ensuite jusqu'à la Drina (à Zasavica-Ravnje) où il fut témoin de tout ce qui s'y passa. Au début de mars 1817 lorsque le prince Miloš Obrenović étouffa le soulèvement du prince Sima, le pope Sima cacha le prince Sima à Vel. Borak, tout d'abord, puis à Leskovac à Oparna et l'envoya enfin à Čelije dans la Kolubara avec l'intention de le soustraire aux patrouilles du prince Miloš. Ceci fut en vain car c'est là qu'il fut capture. Lorsque Sima fut fusillé le prince Miloš avertit le pope Sima qu'il mettrait sa vie en danger s'il continuait à raconter et à faire ce qu'il faisait et ce qu'il disait lorsque son ami, le prince Sima, vivait. Cette menace effraya le pope Sima, particulièrement lorsqu'il apprit la mort de Karadorde. Il se tut et continua à se taire pendant 22 ans jusqu'au départ du prince Miloš de Serbie en 1839. Lorsque les membres de son diocèse lui posaient des questions il répondait invariablement qu'il ne savait rien, qu'il avait tout oublié etc, puis se levait et quittait ostensiblement la compagnie. Ceci provoquait naturellement de nombreux commentaires au sujet du pope que l'on connaissait au contraire assez bavard. Mais le jour où il se décida à parler, le pope Sima reconta tout ce qui s'était passé et tout ce qu'il savait (ainsi que la raison de son silence) au tuteur de l'église de Leskovac, à ses anciens élèves devenus étudiants en théologie et à d'autres personnes également. Ils leur recommandait bien de se rappeler tout ce qu'il leur disait et de le transmettre à d'autres afin d'empêcher que l'on raconte des mensonges sur tous ces événements. C'est à partir de ce qu'il avait relaté

(et ce qui avait été noté) qui les rectifications (et été faites dans cette contribution au sujet des écrits de Miličević

*Chez qui Aganlija avait-il de déjeuné a Vranić après la bataille de Drlupa*

Dans la biographie de son oncle, Pavle Popović, (l'original se trouve à l'Académie des sciences et des arts à Belgrade) Lazar Popović (pisar-Laza) a noté que le grand dahija Aganlija de Drlupa est venu à Vranić le 13 février 1804 et qu'il a déjeuné là dans la maison de Matija Mirković et a continué ensuite vers Belgrade. Ceci a été répété plus tard par Milenko Vukičević dans son «Karadžordje» (livre I, page 306). C'est ainsi que cette erreur s'est répétée et est demeurée jusqu'à nos jours sans être corrigée.

Dans cette contribution et conformément aux registres de l'église de Vranić et des inscriptions sur la pierre tombale de Matija Mirković au cimetière de Piper, (ainsi que d'après d'autres sources) on confirme que «l'hôte» Matija Mirković était âgé au moment de la visite d'Aganlija à Vranić de cinq ans seulement. Aussi il est évident que le dahija Aganlija n'avait pu être son invité, mais qu'il a été à la slava (Saint Cyrille, le 14 février) chez le père de Matija, le Pisar Mirko, secrétaire chez le prince Pavle Popović. Un peu plus âgé de Matija Mirković, l'hôte présumé, Pisar Laza déménagea avec son père à Ostružnica (1805) où il fut l'élève de l'école primaire. Il partit ensuite à Belgrade pour aller au lycée. En 1813 il s'enfuit à Srem d'où il revient en 1815, et remplit différentes fonctions en tant qu'homme instruit. Son oncle Pavle meurt en 1816. Cette perte l'avait privé de nombreuses informations de première source. ce qui explique probablement l'erreur en question.

Лектура српскохрватског текста: Ненад Б. Борић

Превод француског текста: Оливера Анђус

Коректура француског текста: Љиљана Петричић

Коректура српскохрватског текста: Братислава Аксентијевић и Љиљана Петричић

Техничка опрема: Бранко Узелац

Штампа Београдски издавачко-графички завод, Београд, Војводе Мишића 17

Тираж 1.000 примерака